

נא לשמור על קדושת העלון
אין לקרוא בשעת התפילה.
מומלץ לקרוא בשולחן שבת!

לע"נ מוריס מורטזה בן שרה ז"ל

או צרות הפרשה

פרשת "כי תצא"

"ולא יראה בך ערות דבר" [כג, טו].

מעשה בבני קהילה, שהתפללו זמן רב בקרוואן, בצפיפות ובתנאים מאוד לא נוחים, מחמת חוסר תקציב לבניית בית כנסת. והנה, באחד הימים נקלע למקום עשיר מחו"ל, ביום היארצייט (-אזכרה) של אביו, והגבאי הראשי החליט לפנות אליו, כדי לעניין אותו בתרומה לבניית בית הכנסת 'לעילוי נשמת אביו'... הגבאי התחיל לספר כי חסרים להם מיליון שקלים להשלמת בניית בית הכנסת, והעשיר קטעו ואמר: לתרום איני יכול, אבל תוכל לקבל ממני את מלא הסכום בהלוואה, ותשיב לי את הסכום כל אימת שתרצה, אפילו בעוד הרבה שנים. איני דורש חלילה ריבית עבור הלוואתי, אך רק דבר אחד אני מבקש - שבית הכנסת לא ייקרא מעתה 'אהל מועד', אלא 'סוכת שלום', ובוזה אקיים כיבוד אב בגרימת עילוי נשמה לאבי המנוח ששמו היה שלום...

הגבאי הסכים לתנאו של העשיר, וקיבל ממנו את הסכום הרב, (יצוין, שלא קופת בית הכנסת קיבלה את ההלוואה, אלא הגבאי בעצמו קיבל את ההלוואה, והתחייב להשיבה מהכנסות בית הכנסת). חלפו מספר שנים, ובניית בית הכנסת המפואר הושלמה, והגבאי הצליח להחזיר לעשיר את מלא הסכום. העשיר, שעדיין לא היה שומר תורה ומצוות, היה מגיע מידי שנה לבית הכנסת ביום היארצייט של אביו, והיה מתמלא ברגשות סיפוק ושמחה כאשר היה רואה בית כנסת כה יפה שמונצח על שם אביו.

והנה, ביום מן הימים, נתמנה תלמיד חכם אחד לרב בית הכנסת, וכאשר התעניין אודות טיבו של השם 'סוכת שלום', סיפרו לו אודות העשיר ההוא, ולפתע הזדעק התלמיד חכם: "ריבית!... זו לא עליית נשמה לאב 'שלום', אלא ירידת נשמה! שם זה הוא כל כולו ריבית, מפני שקיבל המלווה מהלווה טובת הנאה עצומה (שנוהגים לשלם עליה בדרך-כלל הון רב), ולכן יש להשיב את השם הקודם - אהל מועד..."

המתפללים חששו מאוד מתגובתו של העשיר, כאשר יבוא ויראה שלבית הכנסת הושב השם הקודם תחת שמו של אביו, ואולי יאמר כי זו היתה תרומת שעשינו לו וכו'. והנה, אחד המתפללים העלה הצעה מעניינת. הוא פנה לרב ואמר: "כבוד הרב, היה כאן מתפלל יקר שנרצח לאחרונה באחד מהפיגועים רח"ל, שמו היה... שלום! ואם כן, אולי נוכל להשאיר את השם על כנו, ומעתה בית הכנסת ייקרא 'סוכת שלום' על שמו של שלום ה"ד..."

פנה התלמיד חכם ושאל: האם אכן ההצעה הזו תוריד את החשש של הריבית?

השיב מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א: מצינו כבר נידון דומה לנידונו בשו"ת 'שערי דעה', שם מסופר אודות אנשי קהל שרחש ליבם דבר טוב, לבנות בית כנסת, ומאשר כי אזלת ידם, נתרצו יחידים אשר דבר ה' יקר בעיניהם, ללוות כסף על פי 'היתר עיסקא', לצורך בניית בית הכנסת, וישיבו את הכסף אחר כך מעט מעט מהכנסות הקהילה, ונשאל השערי דעה, האם שייך בזה 'היתר עיסקא', שהרי הלוואת הממון אינה לצורך משא ומתן, וכבר כתבו כמה פוסקים שאם מקבל ההלוואה משתמש עם המעות לצורך החזרת חובותיו או לרכישת מזון וכדומה, לא שייך בזה 'היתר עיסקא', וממילא יש כאן איסור ריבית.

וכתב השערי דעה, שניתן לעשות בהלוואה כזו 'היתר עיסקא', משום שהלווים הרי עוסקים בענפי מסחר שונים לפרנסתם, ואילו המעות הללו שקיבלו בהלוואה, היו מוכרחים להוציא לצורך בניית בית הכנסת, את כספם האישי אשר משתמשים בו יום-יום לצורך פרנסתם, ומשום שההלוואה חיונית לעסקיהם של הלווים, שוב יש בזה את ההיתר של היתר עיסקא. (והיקל ללוות בהיתר עיסקא בצירוף קולות נוספות בדיני ריבית, יעו"ש). אולם, בענייננו לא שייך ההיתר של השערי דעה, שכן על ההלוואה הזו לא נעשה כלל היתר עיסקא, ונמצא שנתנת שם בית הכנסת על שם אבי העשיר, כרוכה באיסור חמור של ריבית.

ובנוגע להצעה להסב את השם ל'שלום' אחר, נראה שאין לעשות זאת, משני טעמים: א) משום שיש בכך משום גניבת דעתו של העשיר, שימשיך לחשוב שבית הכנסת נקרא על שם אביו. ב) יתכן שעצה זו לא תועיל, משום שהעשיר ממשך לסבור שהוא מקבל את טובת ההנאה הגדולה מחמת הלוואה, ואנשי בית הכנסת השאירו את השם מבלי לגלות לו, רק מפני שרצו שימשיך העשיר לחשוב כך, וממילא יש בכך חשש איסור ריבית, וכמו כן יש בזה 'מזכרת עוון', לעוון הריבית שנעשה בנתינת שם זה.

ולכן, יש להודיע לעשיר ששם זה אינו מועיל כלל לנשמת אביו, אלא אדרבה רק מזיק לו, ולכן כעת בית הכנסת ייקרא על שם אותו שלום שנהרג. ואם בכל זאת יתעקש העשיר, ויבקש שבכל זאת שמו של אביו ימשיך להופיע על השלט ועל הקבלות וכו' - אין לשמוע לו (והערב נא).

"לא תשיך לאחיד נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך" [כג, כ].

ה'כלי יקר' מסביר טעם חדש באיסור ריבית, והוא, בכל המלאכות שהאדם עוסק בהן בעולם הזה, הוא מרגיש שההצלחה או אי-ההצלחה במלאכה זו שאיננה תלויה בו, ועליו לבטוח באלוקיו. מי שמתפרנס למשל ממקצוע הסבלות, לוקח בחשבון שיתכן שלא תהיה לו עבודה כלל; וגם אם מאן דהוא יזדקק לשירותיו, אולי יארע לו מקרה לא-טוב, ובמהלך ההובלה הוא ייתקל בחפץ פלוני, יפול ארצה, וישבור כמה מן הכלים, ולא די שלא ירוויח מאומה אלא עוד יצטרך להוציא כסף מכיסו, כדי לפצות את בעל הבית...

וכך בכל יתר המלאכות, אף אחד אינו בטוח בפרנסתו בהן, וממילא הוא צריך להתפלל להקב"ה שיוון ויכלכל אותו, ואל יצריכנו לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם. המלאכה היחידה שבעליה מרגיש עצמו 'מסודר' בה מבחינה כלכלית, היא הריבית, ומכיוון שכך הוא בוטח בעצמו ומאבד את הקשר עם הקב"ה, וזה הדבר המסוכן ביותר, עלי אדמות לאבד קשר עם ה'. יתירה מזאת כי רק מי שמחובר לה', יש לו תקווה בכל עת ובכל מצב שהוא. ותקווה זו תבוא לו גם לאחר שלכאורה כלו כל הקיצין. יהודי היודע להיטיב מבטו כלפי אלוקיו, ולהשים בו את מבטחו, ילך בטח בעולמו, ולא יירא ולא יפחד משום דבר, על כך יוכיח לנו הסיפור הבא שהתרחש בטבריה.

זקני-זקניה של טבריה יזכרו עדיין את מט'ס שמוענצ'ק, כך קראו לו ליהודי הסלונימאי הזה שהיה מוותיקי העיר. ר' מט'ס הזה התעסק בייצור יי"ש, ובימי השלטון התורכי בארץ ישראל, לא היה זה העיסוק ה'כשר' ביותר. ויהי היום, כך סיפר האדמו"ר מסלונים בעל ה'ברכת אברהם' זצ"ל, התקבלה הלשנה על ר' מט'ס ועל עיסוקו הבלתי-ליגאלי. סיפור שכזה באותם ימים היה נחשב כהסתבכות של ממש, שגם עורך הדין המוכשר ביותר לא היה מצליח לשחרר את האיש מהעונש הקשה שהיה צפוי לו. למרות הכל, ניסה מיועדנו להפעיל כמה גורמים שיפעילו השפעתם בקרב השלטון, אבל גם הוא לא הצליח במקרה זה יותר מאחרים, ועד מהרה הבחין שכל הדלתות נעולות בפניו, לכאורה. ידע ר' מט'ס שאין לו מה לעשות לבד מאשר לשטוח תפילה ובקשה לפני קונו.

עוד לפני האירוע הנוכחי, ידוע-ידעה כל טבריה את כח תפילתו של ר' מט'ס, פעמים עשה זאת בהשתפכות הנפש, רק שפתיו נעות, וקולו כמעט ולא יישמע, ופעמים שהקירות היו רועדים מקולו האימתני, הגבוה, שהיה מצטלצל והולך בבית הכנסת הטברייני, העתיק, שבו התפלל. עכשיו, משהתרגשה עליו צרה שכזו, ידעו הכל שר' מט'ס ינצל את כוח התפילה שלו עד תום. וכך הווה. נכנס חסיד זה לבית הכנסת ופתח בתפילה נרגשת לבוראו שיצילהו מכל צרה ומצוקה. במשך שעות ישב ואמר פרקי תהילים ותפילות אישיות משלו, ובשלב מסוים – כך סיפר הרבי מסלונים זצ"ל – כאשר הגיע לפסוק 'צמאה לך נפשי כמה לך בשרי', התלהב לבו לאל חי וחזר על מילים אלו פעמים רבות, ללא הפוגה, עד שגם החסידים האחרים שהיו באותה שעה בבית הכנסת הוזילו דמעות כמים. על ה'צמאה לך נפשי כמה לך בשרי' שנבע ממעמקי לבו הטהור של ר' מט'ס. כך ישב ר' מט'ס והתפלל והתפלל, והטיל את כל ה'שק' שלו על ריבונו של עולם. ניכר היה עליו, על רמ"ח איבריו וש"ה גידיו, שאין לו עתה בעולמו מאומה אלא בטחונו המלא באלוקים חיים, אחד יחיד ומיוחד, שבכוחו, ורק בכוחו, להצילו מהעונש הכבד הצפוי לו.

לא היתה דוגמא יותר טובה, לחסידים שעמדו מן הצד, להמחשת דברי הגמרא במסכת מגילה המספרת שרבנן לא ידעו את פירושה של המילה 'יהבד' בפסוק 'השלך על ה' יהבד' וכו'. עד שבא רבה בר בר חנה וסיפר להם, שכאשר הלך פעם אחרי סוחר ישמעאלי והיה על גבו (של רבה בר בר חנה) משא כבד, אמר לו הסוחר 'סקול יהביך ושדי אגמלאי', דהיינו קח את המשא שלך והשלך אותו על הגמל שלי. הרי שפירושה של המילה 'יהבד' הוא המשא שלך. ממש כמו שמקובל לומר היום 'לכל אחד יש את הפקלע'ך שלו', את השק שלו, את המשא שלו; כך פירש רבה בר בר חנה את הפסוק 'השלך על ה' יהבד והוא יכלכלך'. ואמר הרבי מסלונים, אלמלא למדנו מר' מט'ס רק את הנקודה הזו, כיצד משליכים את המשא על הקב"ה, דהיינו, גם אם לא נדע כיצד הסתיים הסיפור. אבל מתוך הסיום נוכל ללמוד שאכן מי שזוכה להגיע למצב שבו הוא משליך את הבעיות שלו על הקב"ה, זוכה גם להיוושע בישועה גדולה.

במהלך אמירת התהילים הנרגשת שלו בבית הכנסת, התקבלה החלטה בלשכת השליט הטברייני לשלוח שוטרים לביתו של היהודי כדי לבדוק באופן נמרץ ביותר את דברי ההלשנה. לא היה בכך כל הגיון טבעי, שכן השלטונות התורכיים נהגו בדרך כלל שכאשר הגיעה אליהם הלשנה על יהודים, הם ערכו בירור מינימלי, וכששמעו שאכן הדברים 'אינם רחוקים מן המציאות', מיהרו להטיל את הנחשד ללא. אבל, הפעם שיגרו שוטרים מיוחדים שיבדקו את הנושא לעומק. והנה, דקות ספורות לפני שהגיעו השוטרים אל הבית, התגלגלו כמה חבילות של תבן אל פתחו של המרתף שבו נמצא היי"ש. אשתו של ר' מט'ס ביקשה להחזירן למקומן, אבל לא הצליחה, ור' מט'ס הרי לא היה בשטח כדי לעזור לה.

כך שהחבילות נותרו על פתח המרתף. השוטרים שהגיעו לבית, ידעו מראש היכן נמצא המרתף. הם עודכנו בכך על ידי המלשינים שביקשו 'לקצר את הדרך' למאסרו של היהודי, וגילו לשלטון היכן בדיוק ממוקם המרתף בדירה, כדי שאיש לא יוכל להכחיש זאת. עכשיו התרחש הנס הגדול. מפקד החוליה הגיע אל המקום המיועד, וראה לפניו את החבילות התבן, ופנה אל חבריו השוטרים ואמר להם: 'מי שאומר שבמקום זה יש מרתף של יי"ש, אינו יודע פרק בהלכות אחסון יין שרף... 'לא יתכן שהיהודי מחזיק כאן חביות של יי"ש... אין לי אפילו מה לבדוק... התבן מטבעו כל כך מזיק ליי"ש, שאין כל אפשרות שבעולם שבמקום זה נמצא המרתף שבעטיו הגענו לכאן...'

המפקד הורה לשוטריו לעזוב את ביתו של ר' מט'ס, וכשדיווח על כך לממונים עליו, הסכימו גם אלה איתו, ולבסוף הענישו את המלשין בעצמו על שהעז לדבר סרה ולהלשין על יהודי חף מפשע (נצוצות).

"השב תשיבם לאחיק" [כב, א].

השאלה שלפנינו הגיעה מאת בעל דוכן פיס שכה סיפר: לדוכן הפיס שלי מגיע מידי שבוע לקוח וותיק, ובכל פעם הוא ממלא מספר כרטיסי הגרלה. כבר שנים שהאיש מנסה את מזלו, אך מעולם לא זכה בשום פרס, אפילו לא באגורה שחוקה... אתמול הוא הגיע לדוכן, וכהרגלו, ביקש לרכוש חמישה כרטיסי גירוד. לאחר שסיים לגרד את האחרון שבהם, הגיב ברוגז ובתסכול. "איזה ביש מזל - אמר באכזבה - שוב פעם בזבזתי את כספי לריק...". הוא השליך בזעם את הכרטיסים על הדלפק, ויצא כשכולו זועף... עמדתי לרוץ אחריו ולהעיר לו על כך שהשליך בחוצפה את הכרטיסים ולא הניחם בפתח, וכי אני צריך לנקות אחריו!... אך החלטתי שעדיף להימנע מלהוכיחו בשעת כעסו וזערו, וניגשתי להשליך את הכרטיסים לאשפה. רגע לפני זריקתם, נפלו עיניי על אחד הכרטיסים, ונדהמתי לגלות, שהמספר שנקוב על גביו, הוא למעשה המספר הזוכה, בסכום של 50,000 שקלים!

נשאלת השאלה: האם מותר לי לזכות בכרטיס לעצמי, כי בעליו התייאש ממנו והשליכו, או שמא עלי להשיבו ללקוח?... השיב מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א: 'היאוש של הלקוח מהכרטיס לא חל, כי נבע מחמת טעות גמורה, וצריך בעל הדוכן להשיב לו את אבידתו! שכן ברור לכל שהשליך את הכרטיס אך ורק משום שסבר מתוך טעות שלא זכה, ואם היה מודע לכך שכרטיס זה מזכה אותו בפרס, בוודאי לא היה זורקו. לפיכך, בעל הדוכן ישיב את הכרטיס ללקוח (אחת שאלתי).

זכות הלימוד בעלון זה תהיה לעילוי נשמות: ר' נוריאל זוני בן מרים ויעקב ז"ל, לע"נ מרת מונירה זוני בת כורשיד ז"ל, לע"נ מרת פארי בת מונירה ז"ל, לע"נ ר' עזיזלה בן שרה ז"ל, לע"נ מרת מנסורה בת כשוור ז"ל, לע"נ קודסיה בת כשוור ז"ל, לע"נ אליהו בן שלום ז"ל, לע"נ שמואל בן חנון ז"ל, לע"נ ניסן בן ננה ז"ל, לע"נ ציפורה בת רחל ז"ל, לע"נ יהודה בן מרים ז"ל, לע"נ אליהו בן בתיה ז"ל, לע"נ מנשה בן שמחה ז"ל, לע"נ דוד בן מרים ז"ל, לע"נ משה בן כורשיד ז"ל, לע"נ אלון בן דינה ז"ל, לע"נ לדיה בת רחל ז"ל, לע"נ אברהם בן סולטנה ז"ל, לע"נ יונה בן אסתר ז"ל, לע"נ אסתר בת פרי ז"ל, לע"נ תמר בת רחל ז"ל, לע"נ אברהם דוד בן תמר ז"ל, ועל"נ כל נפטרי עם ישראל.

למעוניינים בהפצת העלון: 03-5592523. לקבלת העלון בדוא"ל, שלחו בקשה ל: otzarot.hparasha@gmail.com